

IJsvogels in Gooi en Vechtstreek: hotspot voor de mooiste vogel in Nederland

Hanneke Cusell

*IJsvogels kunnen goed tegen de kou, zolang ze maar voedsel kunnen vinden.
Aanloophaven Huizen, 10 februari 2021 | Jurriën Uiterwijk*

Het aantal IJsvogel broedparen in de regio Gooi en Vechtstreek is de laatste jaren sterk toegenomen. In 2023 was onze regio zelfs goed voor tien procent van de broedpopulatie in Nederland. Het is dan ook een echte hotspot voor deze vogels. Dat komt niet in de laatste plaats door het werk van de Werkgroep IJsvogels. Onder bezielende aanvoering van Jelle Harder houdt deze werkgroep zich bezig met het maken, onderhouden en monitoren van nestlocaties.

Voor Jelle en menig ander zijn IJsvogels de mooiste vogels in Nederland, met een bijzondere levensstijl. Ze hebben een grote snavel, een korte nek en korte pootjes. Met hun kobaltblauwe verenkleed en het kastanjebruin op de borst en onder de vleugels, de koraalrode pootjes en de oranje ondersnavel bij vrouwtjes zijn het bijna exotische vogels.

Van de 87 soorten wereldwijd (Fry & Fry, 1992) komen er twee in Europa voor. In Nederland gaat het om de Europese IJsvogel (*Alcedo atthis*). Als leefgebied heeft deze viseter schoon water met kleine visjes, een rustige omgeving en

nestgelegenheid nodig. Ze vissen vanaf een tak en duiken recht naar beneden of vliegen eerst naar voren en duiken dan naar beneden. De vis slaan ze dood of bewusteloos. Heel bijzonder: als ze willen vissen terwijl het waait, kunnen ze hun kop doodstil houden, terwijl de tak met het lichaam beweegt.

Nestkamer

Ze hebben een nestkamertje van circa 15 bij 15 cm, en een 60 – 80 cm lange nestgang daarnaartoe. In zand maken ze een dergelijke nestgang in drie dagen; in klei duurt het iets langer. Het broedseizoen duurt tegenwoordig al

vanaf februari tot in september. Per legsel zijn er vier tot acht eieren, maar meestal zeven. De jonge vogels die uitvliegen, mogen nog één tot twee dagen bij het nest blijven, daarna worden ze weggevoerd naar een veilige plek waar ze nog drie of vier dagen gevoerd worden. IJsvogels kunnen alle kou aan, maar als het water dichtvriest kunnen ze geen voedsel meer bemachtigen. Daarnaast staan ze bloot aan veel andere gevaren: het verkeer, een raam, vossen, katten, marterachtigen, hoogwater, Slechtvalken en Sperwers. Gemiddeld worden ze dan ook maar twee jaar oud.

Een hotspot

Dat onze regio een echte hotspot voor IJsvogels is komt niet alleen door het uitblijven van lange vorstperiodes, maar vooral door alle gemaakte broedwanden. In totaal zijn er op tachtig locaties 120 tot

130 broedwanden gemaakt; nergens in ons land zijn zoveel ijsvogelwanden als in onze regio.

Het aantal broedparen fluctueert per jaar. 2017 was het topjaar met maar liefst 104 succesvolle broedparen. In 2022 waren er 54 paar en in 2023 waren het 84. Volgens Sovon was de broedpopulatie in heel Nederland in 2023 zo'n 750-900 paar. Dat er zoveel broedwanden zijn, is mede te danken aan de inspanningen van Jelle Harder. Hij houdt zich sinds 1990 bezig met IJsvogels. In 1992 heeft hij in het kader van het 25-jarig jubileum van de Vogelwerkgroep een brochure "Vogels zien en beschermen" geschreven, met daarin voor zeven vogelsoorten maatregelen die je kunt nemen. Dat waren bijvoorbeeld Gierzwaluwen, Kerkuilen en Zwarte Sterns, maar ook IJsvogels. Praktisch als Jelle is, is hij zelf ook maatregelen gaan uitvoeren. Voor de IJsvogel kende Henk Harder (geen familie), destijds hoofd Groenvoorziening in Naarden, locaties langs de zanderijsloten die mogelijk geschikt zouden zijn om daar een broedwand te maken. Jelle is met een plattegrond op stap gegaan en heeft brieven bij mensen in de bus gedaan. Bij een paar geïnteresseerden zijn met een werkploeg vervolgens de eerste twee ijsvogelwanden gerealiseerd.

Onderhoud en monitoring

In 1995 maakte Jelle een eerste overzicht van het aantal ijsvogelparen in de regio, in totaal 21 paren. Om meer duidelijkheid te creëren heeft hij in 2005 de IJsvogelwerkgroep Gooi en Vechtstreek opgericht als onderdeel van de Vogelwerkgroep. Jelle: "Het voordeel is dat je beter overkomt bij mensen en organisaties als je kunt zeggen dat je van de IJsvogelwerkgroep bent. Maar je kunt ook gemakkelijker subsidies aanvragen". Daarnaast is de werkgroep aangesloten bij Landschap Noord-Holland. Daardoor krijgt ze informatie over bijvoorbeeld subsidieregelingen en kan ze materiaal als waadbroeken en snoeischaren in bruikleen krijgen.

De werkgroep heeft als doel om de populatie IJsvogels in stand te houden en te vergroten, en doet dit door het verbeteren en onderhouden van broedmogelijkheden en het leefgebied. Vanwege een tekort aan natuurlijke

vestigingsmogelijkheden is er een groot aantal broedwanden gemaakt. Ongeveer 65% van alle broedparen blijkt daarvan gebruik te maken. Het verbeteren van het leefgebied kan bijvoorbeeld inhouden dat rust wordt gecreëerd, of dat er takken of een paaltje worden geplaatst waar de vogel op kan zitten.

Ook worden nestgangen vorgeboord met een diepte van ongeveer 30 cm schuin omhoog (zodat de poep gemakkelijker weg loopt).

De broedplekken moeten ook worden onderhouden. Dit gebeurt in januari - februari. En natuurlijk moeten de broedplekken worden gemonitord. Dat gebeurt in elk geval drie keer: begin mei, begin juli en half augustus - begin september.

De werkgroep heeft circa zeventig actieve leden en er is een netwerk van ruim driehonderd mailadressen van degenen die ooit een waarneming hebben gemeld. Elk jaar wordt in februari in de Infoschuur 't Gooi een bijeenkomst georganiseerd.

Onderzoek

Uit het onderzoek van de werkgroep naar derde broedsels bleek dat deze in de regio vanaf 2012 duidelijk zijn toegenomen. Vóór 2012 waren twee broedsels normaal terwijl circa 10% van de paren een derde broedsel had. Vanaf 2012 heeft ongeveer 50% een derde broedsel. Sinds 2015 zijn er zelfs vierde broedsels vastgesteld, inmiddels al acht keer.

De laatste vijf jaar heeft Jelle broedbiologisch onderzoek gedaan. Dit is onderzoek aan vogels waarbij het broedverloop in het nest zoveel mogelijk wordt gevolgd. Op locaties met een kunstnest worden de jonge IJsvogels geringd, gemeten en gewogen. Voor dit onderzoek heeft hij contact met de WUR (Wageningen Universiteit), waarvan jaarlijks een masterstudent meewerkt. Zo werd in 2023 met behulp van een endoscoop onderzoek gedaan naar het hele verloop van de broedcyclus, van eerste ei tot uitvliegen. Uit het onderzoek bleek dat de gemiddelde broedcyclus 52 à 53 dagen duurt. In 2024 is het onderzoek gericht op predatie bij de ijsvogelwand. Het veldwerk is eind juni afgerond, maar de camerabeelden en andere gegevens moeten nog worden verwerkt.

Landelijke IJsvogeldag

Ook heeft Jelle een Landelijke IJsvogeldag in het leven geroepen. Deze is telkens in een andere provincie. De vijfde keer was afgelopen februari in Beilen. Daar worden dan nieuwe onderzoeksresultaten en andere ontwikkelingen toegelicht en is er gelegenheid om ervaringen met elkaar uit te wisselen. De belangstelling is zeer groot.

Uit alle onderzoeken naar broedende IJsvogels in de regio maar ook daarbuiten, lijkt het er sterk op dat er 'twee groepen' IJsvogels aan het ontstaan zijn. De ene groep zijn IJsvogels in de buitengebieden, die erg schuw zijn en snel wegvliegen zodra ze mensen zien. De andere groep is in de nabijheid van mensen gaan broeden, in en aan de randen van dorpen en steden. Deze kun je de nieuwe 'cultuurvolgers' noemen, net zoals eerder Merel, Gaai en Slechtvalk.

Toekomst

Dankzij Jelle en de werkgroep is de IJsvogel in het Gooi overduidelijk op de kaart gezet. Zoals gezegd is De Gooi en Vechtstreek een hotspot en daarbinnen is Naarden dé ijsvogelplaats van het Gooi en Loosdrecht van de Vechtstreek. Inmiddels wil Jelle nu zelf een aantal activiteiten afbouwen, zodat hij tijd overhoudt om bijvoorbeeld over de onderzoeksresultaten als de derde broedsels te schrijven. Ook in de komende jaren blijft het interessant om die in de gaten te blijven houden. Belangrijk is dat de werkgroep zoveel mogelijk wordt geconsolideerd en dat er zoveel mogelijk vrijwilligers behouden blijven. Jelle hoopt dat mensen serieus mee blijven doen. Maar waarom zou dat niet lukken? Want wat is er mooier dan zoals Jelle zegt: "Genieten van de IJsvogels en buiten zijn, en ondertussen meedoen aan langdurig onderzoek door waardevolle data te verzamelen"?

Bron

Fry, C.H., Fry K. (1992). Kingfishers, Bee-Eaters and Rollers. Christopher Helm.